

Artur Kuprianis

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi /
Institute of National Remembrance Branch in Łódź

<https://orcid.org/0000-0002-4342-2735>

Pierwszy dowódca 4. Pułku Artylerii Ciężkiej płk Witold Konczakowski (1884–1948)

Summary

First Commander of the 4th Heavy Artillery Regiment Colonel Witold Konczakowski (1884–1948)

The article focuses on the personal and professional aspects of the life of Colonel Witold Konczakowski, the first commander of the 4th Heavy Artillery Regiment. This unit was formed in the autumn of 1921, after the conclusion of the battles over the borders of the Second Polish Republic. Its commander came from the Russian army and had extensive combat experience acquired during World War I, as well as on the Polish-Russian front. He also received a thorough artillery education while still in czarist Russia, which was supplemented by courses undertaken in the Polish army. He was put to a difficult task of organizing a regiment. Among the challenges was the lack of suitable barracks for the new unit, which necessitated its separation into two garrisons, that of Łódź and of Częstochowa. Despite great appreciation from his superiors, he was retired at the age of only 47. The article also presents the colonel's personal life.

Keywords: heavy artillery, army of the Second Republic, garrison Łódź

Streszczenie

Tematem tekstu jest postać pierwszego dowódcy 4. Pułku Artylerii Ciężkiej płk. Witolda Konczakowskiego. Jednostka ta powstała jesienią 1921 r., po zakończeniu walk o granice Drugiej Rzeczypospolitej. Jej dowódca wywodził się z armii rosyjskiej. Miał bogate

© by the author, licensee University of Łódź – University of Łódź Press, Łódź, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding Information: Not applicable. **Conflicts of interests:** None. **Ethical Considerations:** The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Declaration regarding the use of GAI tools: not used

Received: 2024-06-30. Verified: 2024-06-30. Revised: 2025-09-16. Accepted: 2025-09-25

doświadczenie bojowe nabyte podczas I wojny światowej i na froncie polsko-rosyjskim. Odebrał również gruntowne wykształcenie artyleryjskie jeszcze w carskiej Rosji, które uzupełniał na kursach już w polskiej armii. Postawiony został przed trudnym zadaniem zorganizowania pułku. Zmagał się przede wszystkim z brakiem odpowiednich koszar dla nowej jednostki, co spowodowało konieczność jej rozdzielenia na dwa garnizony: Łódź i Częstochowę. Mimo wysokich ocen przełożonych w wieku zaledwie 47 lat przeniesiony został w stan spoczynku. W artykule przedstawiono również życie osobiste pułkownika.

Słowa kluczowe: artyleria ciężka, armia Drugiej Rzeczypospolitej, garnizon Łódź

Łódź w międzywojennej Polsce stała się dużym garnizonem na wojskowej mapie kraju. W mieście znalazły swoje pokojowe siedziby liczne jednostki reprezentujące zarówno broń główną (piechota i artyleria, brakowało tylko kawalerii), jak i służby i administrację armii¹. Wyjątkową, ponieważ tworzoną od podstaw w nowej organizacji Wojska Polskiego, była jednostka artylerii ciężkiej. Powstała ona na bazie istniejących w czasie wojen o granice Polski dywizjonów artylerii ciężkiej 7. i 10. DP. Ponieważ w ramach przejścia sił zbrojnych na stan pokojowy artylerię ciężką wyłączono ze składu dywizji piechoty, powstał zupełnie nowy, podporządkowany bezpośrednio dowództwu Okręgu Korpusu oddział noszący numer własnego okręgu. W ten sposób jesienią 1921 r. utworzono 4. Pułk Artylerii Ciężkiej. Dowództwo znajdowało się w Łodzi przy ul. 6 Sierpnia 84/86, niestety z powodu problemów z odpowiednią pojemnością koszar, nie udało się umieścić w tym samym mieście wszystkich pododdziałów pułku. W ten sposób jako stałe miejsce przebywania jednego z dywizjonów wyznaczona została, obok Łodzi, Częstochowa (skąd w 1935 r. II dywizjon przeniósł się do zupełnie nowych koszar wybudowanych w Tomaszowie Mazowieckim). Dowódcą nowo powstałej jednostki został 17 września 1921 r. płk Witold Konczakowski, doświadczony oficer wywodzący się z byłej armii carskiej².

Urodzony 16 lutego 1884 r.³ w Stanicy Jekaterynogradzkiej na Kaukazie. Wychowany w rodzinie rzymskokatolickiej Mateusza Celestyna i Emilii z Wołodźków⁴.

¹ Szerzej: K. Czernielewski, W. Jarno, *Garnizon łódzki Wojska Polskiego w latach 1918–1939*, Toruń 2008.

² W. Jarno, *Garnizon Wojska Polskiego w Tomaszowie Mazowieckim w latach 1918–1939*, Łódź 2019, s. 130; idem, A. Kuprianis, *4 Pułk Artylerii Ciężkiej w latach 1921–1939*, Łódź–Warszawa 2023, s. 52.

³ W dokumentach pojawiła się również data 15 II 1884 r. Lista kwalifikacyjna, b.d., Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego [dalej: CAW WBH], Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.

⁴ Karta ewidencyjna, b.d., *ibidem*, b.p.

Ojciec był żołnierzem zawodowym armii rosyjskiej⁵, który po ukończeniu służby osiedlił się wraz z małżonką w Warszawie. Pierwsze dziesięć lat życia spędził mały Witek przy rodzicach. Charakter wykonywanego przez ojca zajęcia miał z pewnością niebagatelny wpływ na dalszą drogę młodego Konczakowskiego.

We Władykaukazie uczęszczał do szkoły realnej. W swoim życiorysie podaje rok 1894 jako moment rozpoczęcia nauki. Wydaje się jednak, że musiało to być dwa lata wcześniej, wynika to bowiem z potwierdzonych dokumentami dat ukończenia kolejnych szkół wyższego szczebla. Jeśli przyjmiemy lata 1894–1897 jako czas spędzony w szkole realnej, to wówczas naukę w korpusie kadetów powinien zakończyć w 1904 r. Tymczasem mury 3. Moskiewskiego Korpusu Kadetów opuścił w 1902 r.⁶ Był to najniższy szczebel kształcenia wojskowego w Cesarstwie Rosyjskim. Nauka w korpusie kadetów trwała od 1882 r. siedem lat. Był on wzorowany na gimnazjach i miał dać swoim wychowankom także wiedzę ogólną. Do szkół przyjmowano osoby nieletnie w wieku od dziesięciu do szesnastu lat. Pierwszeństwo w przyjęciu mieli synowie oficerów, lekarzy, urzędników wojskowych. Absolwenci korpusów kadetów kontynuowali naukę w specjalistycznych szkołach wojskowych (piechoty, kawalerii, artylerii lub inżynierii), które wybierali w zależności od uzyskanych ocen na egzaminie maturalnym. Witold zdecydował się na artylerię. Przez następne trzy lata (1 IX 1902 – 9 IV 1905) pobierał nauki w wyższej szkole wojskowej, Konstantynowskiej Szkole Artylerii w Sankt Petersburgu⁷. Wprawdzie wówczas przysięgę wojskową składano po ukończeniu szkoły, w chwili awansowania na pierwszy stopień oficerski, ale jako początek służby w armii zaliczono mu właśnie dzień rozpoczęcia nauki w petersburskiej szkole.

Po ukończeniu szkoły wojskowej trafił jako młodszy oficer (podporucznik) do 1. baterii 39. Brygady Artylerii Polowej (9 IV – 23 VIII 1905). Kolejne etapy służby odbywał przez następne siedemnaście lat w różnych pododdziałach tejże brygady⁸. Nabrzmiwiający konflikt światowy spowodował, że 18 lipca 1914 r. jego jednostka

⁵ W carskiej armii na Kaukazie w XIX w. służyła liczna grupa żołnierzy narodowości polskiej. Jej liczebność wahała się od kilkunastu do około 30 000 (A. Furier, *Polska aktywność polityczna i wojskowa na Kaukazie w XIX wieku*, [w:] *Z badań nad historią i współczesnością Rosji, Azji Centralnej i Kaukazu*, red. T. Bodio, J. Marszałek-Kawa, Toruń 2019, s. 225).

⁶ Karta ewidencyjna, b.d., CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.

⁷ Konstantynowska Szkoła Artyleryjska – taką nazwę podaje Mariusz Kulik, *Polacy na petersburskich uczelniach wojskowych*, http://www.polskipetersburg.pl/images/upload/biblioteka/Polacy_na_petersburskich_uczelniach_wojskowych_Mariusz_Kulik.pdf (dostęp: 12 VI 2023).

⁸ Kolejno w sztabie 39. BAP (28 VIII 1905 – 20 I 1907), 3. baterii (20 I – 20 V 1907), 5. baterii (20 V – 15 IX 1907), kadrze kolumny amunicyjnej (15 IX 1907 – 10 V 1910, od 1 IV 1908 jako starszy oficer – porucznik), 6. baterii (10 V 1910 – 10 III 1914) i w 4. baterii

rozpoczęła mobilizację. Skierowana została na front turecki i 19 października przekroczyła granicę rosyjsko-osmańską. W jej szeregach walczył aż do początku 1917 r., kiedy to 27 stycznia przeniesiony został do 3. baterii 2. Kaukaskiego Samodzielnego Dywizjonu Artylerii Polowej jako dowódca baterii (28 I 1917 – 10 III 1918). Na podstawie liczby oraz rodzaju otrzymanych przez niego odznaczeń możemy wnioskować, że bił się mężnie i z powodzeniem, a przy tym szczęśliwie, nie odniósł bowiem żadnych poważnych ran⁹.

Koniec wojny przyniósł odrodzenie sprawy polskiej i realną możliwość służby w jednostce o narodowym, polskim charakterze. Na Kaukazie bowiem w grudniu 1917 r. służyło około 450 oficerów oraz 17 000 szeregowych Polaków¹⁰. Zgłosił się zatem 15 marca 1918 r. do formowanych od listopada 1917 r. w Tyflisie (Tbilisi) polskich jednostek, otrzymując 26 marca przydział w Polskiej Samodzielnej Brygadzie na Kaukazie¹¹ (na jej czele stał płk Stanisław Rosnowski), jako dowódca 1. polskiej baterii górskiej¹². Wiadomo, że w dowództwie tej kadrowej raczej baterii było jeszcze czterech oficerów. Utworzenie polskiej brygady na Kaukazie ostatecznie nie powiodło się, a wpływ na to miała dynamicznie zmieniająca się sytuacja militarno-polityczna w regionie. O nowy podział tych ziem walczyły wojska rosyjskie, niemieckie, tureckie, interwencyjne państw zachodnich oraz nowo powstałych republik zakaukaskich. Pod naciskiem okupujących Gruzję wojsk niemieckich pod koniec lipca 1918 r. polska formacja, licząca w tym momencie około

(14 III 1914 – 28 I 1917) (Послужной список, 1918, САУ WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.).

⁹ W armii carskiej wielokrotnie odznaczony, w większości za postawę na froncie rosyjsko-tureckim w czasie I wojny światowej. Otrzymał order św. Włodzimierza 4. stopnia z mieczami i kokardą (5 V 1916), św. Stanisława 2. stopnia z mieczami (7 VI 1915), 3. stopnia z mieczami i kokardą, św. Anny 2. stopnia z mieczami, 3. stopnia z mieczami i kokardą oraz 4. stopnia. Tak jak większość kadry oficerskiej armii rosyjskiej honorowany był okolicznościowymi medalami, np. pamiątkowym z okazji 300-lecia panowania Romanowów (1913), a z racji stacjonowania na Kaukazie otrzymał również medal z okazji 50-lecia Podboju Zachodniego Kaukazu (1906). (*Ibidem*).

¹⁰ G. Piwnicki, *Polscy żołnierze armii carskiej w dziewiętnastowiecznej Armenii*, [w:] *Z badań nad historią i współczesnością...*, s. 265.

¹¹ Marek Mądzik używa nazwy Samodzielna Kaukaska Brygada Wojsk Polskich (M. Mądzik, *Polskie formacje wojskowe na Kaukazie w latach 1917–1918*, [w:] *Polonia i odbudowa państwa polskiego w 1918 roku*, red. W. Śladkowski, Lublin–Warszawa 1991, s. 140).

¹² Nie ma natomiast pewności, co do daty zakończenia służby w 1. polskiej baterii górskiej. Zachowane dokumenty niewiele wyjaśniają w tej kwestii, pozostaje więc jedynie przywołać pojawiające się w nich daty: 13 VI, 5 VII lub 13 VII 1918 r., nie wskazując jednak na konkretną z nich jako tę właściwą (Кончаковский Витольд Матеевич, https://www.ria1914.info/index.php/Кончаковский_Витольд_Матеевич, dostęp: 26 VI 2023; Послужной список, 1918, САУ WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.).

400 żołnierzy, została rozwiązana¹³. Nie wiadomo niestety, co przez kolejne pół roku robił W. Konczakowski. Marek Mądzik twierdzi, że wojskowym umożliwiono wyjazd do kraju, otrzymali oni zapomogę na podróż, a oficerowie dodatkowo czteromiesięczny żołd. Być może jednak, jak wielu innych Polaków, zmuszony był zrzucić mundur i w cywilnym ubraniu przedostał się przez zajęte przez bolszewików tereny do Rzeczypospolitej, gdzie w stolicy mieszkali jego rodzice. Ostatecznie 19 stycznia 1919 r. zgłosił się do Powiatowej Komendy Uzupełnień II Warszawa¹⁴.

Niestety w zawierusze wojennej stracił większość dokumentów potwierdzających jego dotychczasową żołnierską karierę, od wstąpienia do korpusu kadetów począwszy. Dlatego w następnych latach zmuszony był zabiegać w Ministerstwie Spraw Wojskowych o zaliczenie mu do tzw. wysługi lat służby w armii rosyjskiej¹⁵. Prawdopodobnie stosowne zaświadczenia uzyskiwał dzięki przedstawieniu świadków, którzy mogli potwierdzić podawane przez niego informacje. Dopiero po zawarciu pokoju z Rosją Sowiecką otrzymał wyciąg z przebiegu służby w carskiej armii z moskiewskiego archiwum wojskowego.

Z dniem 1 lutego 1919 r. formalnie wstąpił ochotniczo do Wojska Polskiego. Przyjęty został w stopniu majora¹⁶, początkowo do rezerwy oficerów artylerii w Warszawie i skierowany na trzytygodniowy kurs wyższych oficerów artylerii w Rembertowie (14 II – 18 III 1919)¹⁷. Po jego zakończeniu, 19 marca 1919 r. wyznaczony został na dowódcę 8. ćwiczebnego dywizjonu artylerii, który sformowany został 22 marca w Częstochowie. Dywizjon ten miał stanowić kadrę przyszłej brygady artylerii, mającej powstać na terenie Okręgu Generalnego Kielce i składał się z dwóch baterii. Jednak już 26 maja dywizjon został rozwiązany. Wcześniej, bo 1 kwietnia 1919 r. mjr W. Konczakowski wyznaczony został na dowódcę I dywizjonu 7. pułku

¹³ Szerzej: H. Bagiński, *Wojsko Polskie na Wschodzie 1914–1920*, Warszawa 1990, s. 411–416; Z. Lech, *Kaukaska brygada wojsk polskich*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1988, R. XXXII, nr 3, s. 173–174.

¹⁴ Arkusz Ewidencji Personalnej, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. II.56.313, k. 1; M. Mądzik, *op. cit.*, s. 152.

¹⁵ Zaświadczenie [pełnienia służby w byłej armii rosyjskiej], Warszawa, 9 XII 1924, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.

¹⁶ Kolejne awanse otrzymywał: ppor. 9 IV 1905, por. 31 VIII 1907, sztabskapitan 31 VIII 1911, kpt. 30 IV 1916, ppłk 3 V 1918, przyjęty do WP w stopniu mjr. 1 II 1919, ppłk 1 IV 1920, płk 12 VI 1922 (Послужной список, 1918, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.; Karta ewidencyjna, b.d., *ibidem*, b.p.; *Rocznik Oficerski* 1923, Warszawa 1923, s. 785; *Wykaz oficerów, którzy nadestali swe karty kwalifikacyjne, do Wydziału prac przygotowawczych, dla Komisji Weryfikacyjnej przy Departamencie Personalnym Ministerstwa Spraw Wojskowych*, Warszawa 1920, s. 52).

¹⁷ W dokumentach pojawia się również zupełnie inna data tego kursu: 18 X – 11 XI 1919 r. (Lista kwalifikacyjna, b.d., CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.).

artylerii ciężkiej. W rzeczywistości objął ten pododdział znacznie później. Na początku czerwca dowodził bowiem przybyłymi z frontu trzema bateriami I dywizjonu 7. pułku artylerii polowej, umieszczonymi tymczasowo w Radomiu (dowództwo pułku znajdowało się w Częstochowie). Dopiero 26 sierpnia 1919 r. został zatwierdzony na stanowisku dowódcy I dywizjonu 7. pac. Pododdział ten był dopiero w fazie organizacji i składał się z dwóch baterii. Major W. Konczakowski prowadził intensywne szkolenie, ograniczane niestety permanentnymi brakami. Początkowo nawet stany liczbowe baterii były zbyt niskie, dlatego z niecierpliwością oczekiwano na wcielenie poborowych. Na procesie szkolenia niekorzystnie odbijał się niedostatek doświadczonych instruktorów i brak dział. Tuż przed przybyciem majora do dywizjonu, stacjonującego w koszarach na Zaciszu w Częstochowie, obie baterie otrzymały francuskie armaty 105 mm wz. 1913, co pozwoliło dowódcy dywizjonu wdrożyć szkolenie praktyczne (dotychczas artylerzyści poznawali swój fach jedynie od strony teoretycznej)¹⁸.

Zaledwie miesiąc po formalnym objęciu dowództwa I dywizjonu 7. pac mjr W. Konczakowski odkomenderowany został do Centrum Studiów Artyleryjskich dla wyższych dowódców w Rembertowie na dwutygodniowe przeszkolenie, z którego powrócił do dywizjonu 9 października 1919 r. W podwarszawskiej siedzibie Centrum oprócz wysłuchania serii wykładów odbył również ćwiczenia praktyczne (z użyciem piechoty, artylerii, czołgów, lotnictwa i służby łączności) oraz opracował dwa plany przeprowadzenia operacji natarcia i jednej obrony. Następnego dnia po powrocie z Rembertowa w częstochowskim dywizjonie poprowadził pierwsze ostre strzelanie¹⁹.

Nie udało się doprowadzić dowodzonego przez niego pododdziału do zakładanego stanu. Z powodu wspomnianych braków kadrowo-sprzętowych Generalny Inspektorat Artylerii zrezygnował z tworzenia pułków artylerii ciężkiej składających się z dwu trybaterijnych dywizjonów. W ten sposób I dywizjon 7. pac stał się samodzielną jednostką, przemianowaną ostatecznie wiosną 1921 r. na 7. dywizjon artylerii ciężkiej²⁰.

Na front wyruszył dopiero 12 lipca 1920 r., z powodu braku koni. Podpułkownik W. Konczakowski dowodził czasowo (do 9 sierpnia) VII Brygadą Artylerii. Na czele dywizjonu walczył z wojskami sowieckimi na Wołyniu²¹. Obok zdobywanego doświadczenia bojowego ciągle podnosił również swoje kwalifikacje. Na początku

¹⁸ L. Mastalski, *7 Dywizja Piechoty w latach 1918–1939*, Częstochowa 2012, s. 69; W. Jarno, A. Kuprianis, *op. cit.*, s. 20–22.

¹⁹ Świadectwo o ukończeniu Centrum Studiów Artyleryjskich, Warszawa, 9 X 1919, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.; L. Mastalski, *op. cit.*, s. 69.

²⁰ W. Jarno, A. Kuprianis, *op. cit.*, s. 22.

²¹ Lech Mastalski podał błędnie, że dowodził wówczas 1. baterią 7. pac (L. Mastalski, *op. cit.*, s. 69; *Studia taktyczne z historii wojen polskich 1918–21*, t. VII [Nad Bugiem. Walki

1921 r. ukończył miesięczny kurs informacyjny dla wyższych dowódców (brygad i pułków) w Centrum Wyszkożenia Dowództwa Okręgu Generalnego Lwów (20 I – 17 II 1921)²². Po kursie powrócił na stanowisko dowódcy I dywizjonu 7. pac, stacjonującego w tym czasie w Kowlu.

Po formalnym zakończeniu działań wojennych wiosną 1921 r. dywizjon skierowany został do Kielc. Do koszar im. księcia Józefa Poniatowskiego I dywizjon 7. pac przybył 23 kwietnia i tam właśnie następnego dnia przemianowany został na 7. dac²³. „Gazeta Kielecka” tak opisała powitanie artylerzystów:

Dla przyjmowania oddziałów wojska, wracających z pola walki zawiązał się komitet obywatelski na czele którego stanął p. prezydent M[ieczysław] Łukasiewicz... Pierwszym czynem Komitetu było urządzenie pod energicznym kierunkiem p. prezydenta przyjęcia dn. 27 w koszarach dla tych żołnierzy z artylerii ciężkiej, którzy z pośród przybyłych zostali zaraz zdemobilizowani. Były bułki, kielbasy, wódka, papierosy, rozdano między wszystkich żołnierzy na pamiątkę książeczki do nabożeństwa. [...] Jednocześnie na świeżym powietrzu było przyjęcie dla oficerów²⁴.

W oczach dowódcy VII Brygady Artylerii płk. Józefa Luberadzkiego, ppłk W. Konczakowski zasługiwał na same pochwały: „Wzorowy oficer. Taktowny, sumienny, obowiązkowy i pracowity. Umiejętnie prowadzi swój oddział. Fachowo dobrze przygotowany. Zupełnie odpowiedni na stanowisko dowódcy pułku”²⁵. Tak dobra opinia, poparta przez gen. ppor. Emila Prochaske, zaowocowała szybką nominacją na wyższe stanowisko.

Dywizjon w październiku tego roku został przeniesiony do garnizonu Częstochowa, gdzie wszedł w skład 4. pac. Tymczasem ppłk W. Konczakowski otrzymał 24 czerwca 1921 r. ponownie dowództwo 7. pap, które to stanowisko objął 10 lipca (inna data 3 lipca). Jednak zaledwie po dwóch miesiącach, 17 września wyznaczony został na dowódcę nowego „pokojowego” 4. pac. Do miejsca tworzenia dowództwa nowej jednostki w Łodzi przybył wraz z grupą oficerów 25 września²⁶.

ostonowe 7 Dywizji Piechoty 5 sierpień – 11 wrzesień 1920], oprac. S. Borowiec, Warszawa 1925, s. 11).

²² Poświadczenie [ukończenia kursu Informacyjnego dla Wyższych Dowódców we Lwowie], Lwów, 15 II 1921, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.

²³ Karta ewidencyjna, b.d., *ibidem*, b.p.; T. Banaszek, *Koszary przy ulicy Wrzosowej w Kielcach*, „Świątokrzyskie” 2017, nr 20(24), s. 49.

²⁴ „Gazeta Kielecka”, 1 V 1921.

²⁵ [Wyciąg z ewidencji], b.d., CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.

²⁶ W dokumentach, a co za tym idzie i w literaturze, pojawia się również inna data wyznaczenia ppłk. W. Konczakowskiego na dowódcę 4. pac – 23 września (Karta ewidencyjna, b.d., *ibidem*, b.p.; W. Jarno, A. Kuprianis, *op. cit.*, s. 54).

Postawione przed nim zadanie zorganizowania nowego pułku okazało się dużym wyzwaniem. Szczególnie dużo wysiłku wymagało rozwiązanie problemów koszarowych. Szybko okazało się, że wybór ppłk. W. Konczakowskiego na stanowisko dowódcy pułku był bardzo dobrą decyzją. Wykazał się on niespożytą energią i talentem organizacyjnym. Wyznaczył wysokie standardy działania i stanowczo je egzekwował. Uważany był za wymagającego, ale sprawiedliwego przełożonego. Szczególną troskę okazywał szeregowcom, wobec których miał stosunek ojcowski. Jako człowiek wysokiej kultury, zrównoważony, stanowczy i podkreślmy jeszcze raz – wymagający, ale nie nadmiernie surowy, budził wśród poborowych naturalny respekt i szacunek. W ten sposób dowódca pułku zdobywał bardzo szybko ich zaufanie i budował w ich oczach swój autorytet. Dzięki swojej postawie oraz osobistym przymiotom uczynił dowodzoną przez siebie jednostkę sprawnie działającym organizmem²⁷. Jak podkreślał płk Jan Skrutkowski, szef Artylerii i Służby Uzbrojenia Okręgu Korpusu nr IV w Łodzi, „Posiada wielką praktykę bojową, nie gubi się w żadnej sytuacji”²⁸.

Praktyka bojowa naturalnie nie wystarczała, żeby być dobrym dowódcą pułku oraz myśleć o dalszych awansach. Konieczne było stałe uzupełnianie wiadomości fachowych w ramach specjalistycznego przeszkolenia. Podczas III kursu dowódców pułków w Szkole Strzeleckiej Artylerii w Toruniu-Podgórzu (1 VI – 30 IX 1924), który ukończył „z wynikiem dodatnim”²⁹, zapoznał się z zagadnieniami z zakresu taktyki oraz gospodarki wewnętrznej oddziału. Co ciekawe, w tym samym czasie dowodzony przez niego pułk przebywał na szkole ognia na poligonie w tymże Toruniu-Podgórzu. Na specjalne wyróżnienie za czas ćwiczeń zasłużył właśnie płk W. Konczakowski, „który znajdując się na kursie D-ców pułków w Toruniu nie ominął ku temu żadnej sposobności, aby być obecnym na strzelaniach swego pułku i fachowymi wskazówkami przyczyniać się do lepszego wyszkolenia oficerów”³⁰.

Dla artylerzystów duże znaczenie miały kursy wyższych dowódców artylerii. Już sam przydział na taki kurs był wyróżnieniem, i takiego w końcu dostąpił płk W. Konczakowski. Powołany został na dwumiesięczny kurs wyższych dowódców artylerii przy Generalnym Inspektoracie Artylerii w Warszawie (9 II – 9 IV 1925)³¹. Otrzymał tym samym możliwość zapoznania się z najnowszymi poglądami

²⁷ [Brudnopis opinii za rok 1924, w/z Szefa Artylerii i Służby Uzbrojenia OK IV płk Medwadowski], 5 VII 1924, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.

²⁸ [Wyciąg z ewidencji], b.d., *ibidem*, b.p.

²⁹ Zaświadczenie [ukończenia kursu dowódców pułków], Toruń 30 IX 1924, *ibidem*, b.p.

³⁰ Rozkaz dzienny nr 151 z 5 VII 1924, CAW WBH, 4 pac, sygn. I.322.51.6, b.p.

³¹ W pracy W. Jarno, A. Kuprianis, *op. cit.*, s. 157, podana została nieco inna data trwania kursu: 6 II – 14 IV 1925 r. Tam też omyłkowo pojawia się Centralny zamiast Generalny Inspektorat Artylerii.

na taktykę i organizację swojej broni oraz czerpania z wiedzy i doświadczenia najlepszych wykładowców, jakich w tej dziedzinie posiadała polska armia. Wydaje się, że wykorzystał szansę dla rozwoju swojej kariery, bowiem z wynikiem dobrym uplasował się na 9. lokacie wśród 13 uczestników. Przez komendanta tego kursu, gen. bryg. Aleksandra Kowalewskiego określony został jako „Oficer inteligentny, umysł ścisły – matematyczny, posiada wiadomości ogólnowojskowe i fachowe – artyleryjskie solidne. Stara się stale o powiększenie swej wiedzy. Na kursie wykazał duży postęp w uzupełnianiu swej wiedzy”³².

Zdaniem komendanta Obozu Szkolnego Artylerii w Toruniu gen. bryg. Wincentego Kaczyńskiego należało wykorzystać jego umiejętność praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości w szkolnictwie artyleryjskim. Generała do osoby W. Konczakowskiego przekonała z pewnością pilność i pracowitość oraz widoczne zainteresowanie i zapał do zdobywania i pogłębiania fachowej wiedzy³³. Spostrzeżenia te potwierdzały rokroczne opinie przełożonych, chociażby ta pochodząca z 1924 r., wystawiona przez płk. Jana Medwadowskiego:

Zajęcia oficerskie prowadził b. dobrze. [...] posiada wiedzę fachową w zupełności. Zajęcia prowadzi systematycznie, planowo, z powodzeniem. Posiada wybitne wykształcenie fachowe i b. dobre ogólnowojskowe, bardzo dużą praktykę bojową, nabytą podczas wojny światowej i polskiej tylko w bojowych oddziałach³⁴.

Zdaniem generalnego inspektora artylerii gen. broni Józefa Hallera, wyrażonym w 1925 r., nadawał się właśnie na szefa artylerii okręgu korpusu³⁵. Ta opinia okazała się decydująca w dalszej karierze pułkownika.

Dowodził 4. pac do 20 listopada 1925 r. W Łodzi został dobrze zapamiętany, czego przykład można znaleźć w niepublikowanych wspomnieniach kpt. Kazimierza Kozicza, który swojemu dowódcy poświęcił wiele ciepłych słów: „średniego wzrostu (miał w sobie coś z Tatarem), szczupły, robił sympatyczne wrażenie. [...] Uprawiał zawzięcie szermierkę, woltyżerkę [...]. A co najważniejsze, był doskonałym artylerzystą”³⁶. Nie tylko zatem z czystej kurtuazji czy przyjętego zwyczaju, otrzymał podczas święta pułkowego 15 maja 1929 r., jako jeden z pierwszych,

³² [Wyciąg z ewidencji], b.d., CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.; Wykaz kwalifikacyjny ukończenia kursu dla wyższych dowódców artylerii, b.d., *ibidem*, b.p.

³³ Świadectwo ukończenia kursu dowódców pułków w Strzeleckiej Szkole Artylerii, Toruń 1924, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.

³⁴ [Brudnopis opinii za rok 1924, w/z Szefa Artylerii i Służby Uzbrojenia OK IV płk Medwadowski], 5 VII 1924, *ibidem*, b.p.

³⁵ Wykaz kwalifikacyjny ukończenia kursu dla wyższych dowódców artylerii, b.d., *ibidem*, b.p.

³⁶ Cyt. za: W. Jarno, A. Kuprianis, *op. cit.*, s. 146.

odznakę pamiątkową 4. pac³⁷. Jego podkomendni wspominali go szczególnie pozytywnie w zestawieniu z ppłk. Stanisławem Mańkowskim, w czasach sprawowania dowództwa przez płk. W. Konczakowskiego jego bezpośrednim zastępcą i przez krótki czas pełniącym obowiązki dowódcy pułku. Ten wywodzący się z Legionów Polskich doktor prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim był powszechnie nie lubiany przez oficerów. Skryty, uparty, wyniosły i nietowarzyski był zupełnym przeciwieństwem płk. W. Konczakowskiego. Nie tylko, że nie był pasjonatem sportu jak jego dowódca³⁸, to również nie dorównywał mu w zakresie posiadanej wiedzy fachowej i doświadczenia bojowego, przez co nie zdobył odpowiedniego autorytetu wśród kadry. Na szczęście dla żołnierzy 4. pac, nie przejął stanowiska po płk. W. Konczakowskim na stałe (w 1927 r. przeniesiony został do Kielc, gdzie przez dwa i pół roku sprawował dowództwo 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów)³⁹. W Łodzi artylerię ciężką objął w 1925 r. płk Stefan Szaniawski.

Po czterech latach dowodzenia 4. pac płk W. Konczakowski mianowany został zastępcą szefa Artylerii i Służby Uzbrojenia Okręgu Korpusu Nr IV (od 31 października 1925 r., łącząc przez trzy tygodnie funkcję ze stanowiskiem dowódcy 4. pac). W swoim rozkazie pożegnalnym podsumował swoją służbę na stanowisku dowódcy pułku:

z żalem opuszczam pułk, w którym spędziłem 4 lata jako dowódca. Z pułkiem wiązałem chwile przebyte jak ciężkie, tak i miłe. Cały pułk przejął się zasadą koleżeństwa i zjednoczył się jako jedna rodzina. [...] Ukształtowanie takich stosunków i osiągnięcia doskonałej opinii pułku pod wszystkimi względami zawdzięczam jedynie panom Oficerom, na czele z zastępcą moim ppłk. Mańkowskim, dowódcami dyonów ppłk. Geniuszem, mjr. Szulcem i mjr. Weryńskim, nie mogę pominąć i obecnie przeniesionego kwatermistrza kpt. Guzerę. Usilna i ciężka praca dowódców baterii, adiutanta pułku i wszystkich referentów Drużyny Dowódcy pułku, młodszych oficerów baterii, chorążych i kapelmistrza zrobiła to, że dziś pułk liczy się jednym z najlepszych pułków⁴⁰.

³⁷ A. Kuprianis, *Łódzka 4 Grupa Artylerii w latach 1929–1939*, Łódź 2010, s. 424–425.

³⁸ Pułkownik W. Konczakowski był świetnym jeźdźcem, zapalonym myśliwym i wędkarzem. Swoim sportowym duchem próbował natchnąć podległą sobie kadrę oficerską, zachęcając ją do uprawiania wybranych przez siebie dyscyplin. Najlaskawiej spoglądał na biorących udział w konkursach hippicznych. Umiejętność jazdy konnej doceniał nie tylko z powodu osobistej pasji, ale przede wszystkim jako dowódca rozumiejący, że w ten sposób także dowodzone przez niego jednostki stają się lepszymi oddziałami (Lista kwalifikacyjna, b.d., CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.; [Brudnopis opinii za rok 1924, w/z Szefa Artylerii i Służby Uzbrojenia OK IV płk Medwadowski], 5 VII 1924, *ibidem*, b.p.).

³⁹ M. Sikora, *2. pułk artylerii lekkiej Legionów (1919–1939)*, Tarnowskie Góry 2023, s. 137–140.

⁴⁰ Dodatek do Rozkazu dziennego nr 253 z 31 X 1925, CAW WBH, 4 pac, sygn. I.322.51.8, b.p.

W swoich podziękowaniach nie zapomniał również o podoficerach i szeregowych, a rekrutom życzył, aby za przykład brali starszy rocznik i swoją pracą przyczyniali się do chwały 4. pac.

W Łodzi pozostał jeszcze przez kolejne dwa lata, po których przeniesiony został do Torunia na komendanta Strzeleckiej Szkoły Artylerii, w marcu 1927 r. przemianowanej na Szkołę Strzelania Artylerii (9 VIII 1926 – 22 III 1929). W Toruniu zastąpił na stanowisku płk. Tadeusza Łodzińskiego⁴¹. Z tego okresu pochodzi opinia Inspektora Armii gen. dyw. Jana Romera: „Robi wrażenie pewnej bierności, ale jego kursy pracują b. dobrze i produkują b. wartościowy dorobek naukowy; wart więcej niż na to wygląda”⁴². Jeszcze lepsze zdanie miał o nim gen. bryg. Rudolf Prich, komendant Obozu Szkolnego Artylerii w Toruniu, który w 1927 r. ocenił go bardzo wysoko, jako wybitnego oficera i bardzo dobrego komendanta szkoły. Zauważył jednak krytycznie, że zbyt mało udzielał się naukowo⁴³. Trzeba podkreślić, że opinie wystawiane swoim podwładnym przez gen. R. Pricha dalekie były od sztympowości i schematyzmu, które łatwo dostrzec, studiując podobne dokumenty z epoki. I tak w przypadku płk. W. Konczakowskiego generał przytomnie zauważał, że oceniany oficer posiadał teoretyczną znajomość taktycznego użycia broni połączonych, natomiast nigdy nie miał możliwości sprawdzenia ich w praktyce, ponieważ nie dowodził oddziałem połączonych sił. Bardzo cenił swojego podkomendnego za przymioty osobiste – uczynność wobec podwładnych i lojalność względem przełożonych – cechy niezbyt częste wśród wysokich „szarzy”⁴⁴.

Empatią i współczuciem komendant SSArt. wykazał się na wieść o tragedii, jaka dotknęła rodziny ćwiczących na poligonie w Toruniu żołnierzy. Otóż 18 kwietnia 1928 r. w trakcie prowadzonych strzelań w ramach kursu artylerii piechoty w Szkole Podoficerów Zawodowych Artylerii w Toruniu, doszło do rozerwania armaty. W tragicznym wypadku zginęli plutonowi Franciszek Brzozowski (28. pułk Strzelców Kaniowskich) i Jan Lis (31. pSK). Obaj podoficerowie pozostawili

⁴¹ Waldemar Jaskulski podał, że stanowisko komendanta SSArt. płk. W. Konczakowski zajmował od 13 IX 1926 r. do 9 IV 1929 r. (W. Jaskulski, *Komendanci Obozu Szkolnego Artylerii/Centrum Wyszkolenia Artylerii [1922–1927–1939]. Zarys biografii*, Toruń 2012, s. 183; idem, *Pułkownik Józef Korycki [1885–1954]. Biografia tatarskiego artylerzysty*, Wrocław 2021, s. 10; Karta ewidencyjna, b.d., CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.; Dziennik Personalny MSWojsk, nr 31 z 9 VIII 1926, s. 250; *Zmiany personalne w garnizonie toruńskim*, „Przegląd Pomorski. Dziennik Chełmżyński”, 4 IV 1929).

⁴² Opinie Inspektora Armii gen. dyw. Jana Romera o oficerach z 1928 r., Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce, Referat Personalny GISZ, sygn. 701-001-119-189, k. 223, <https://archiwa.pilsudski.org/dokument.php?nonav=0&nrar=701&nrzesp=1&sygn=119&handle=701.180/4377> (dostęp: 26 VIII 2025).

⁴³ [Wyciąg z ewidencji], b.d., CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.

⁴⁴ Wyciąg z rozkazu Centrum Wyszkolenia Artylerii nr 16, pkt 2, Toruń 3 IV 1929, *ibidem*, b.p.

rodziny – żony i łącznie czworo małych, kilkuletnich dzieci. Pułkownik Konczakowski wystąpił z inicjatywą zorganizowania wśród oficerów i podoficerów Centrum Wyszczolenia Artylerii w Toruniu zbiórki pieniężnej na rzecz wdów i sierot po tragicznie zmarłych. Zebrano w sumie niebagatelną kwotę 2110 zł i 30 gr, początkując tym samym akcję niesienia pomocy dla rodzin plutonowych Brzozowskiego i Lisa⁴⁵.

W 1929 r. w wyniku zmian personalnych w garnizonie toruńskim mianowany został szefem 8. Okręgowego Szefostwa Uzbrojenia (23 III 1929 – 3 VIII 1931). Tym samym przesunięty został z korpusu oficerów artylerii do służby uzbrojenia. Na tym stanowisku wykazał się ponownie wszystkimi swoimi talentami: pracowitością, bardzo dobrą organizacją pracy i dużą rutyną, wynikającą z bogatego doświadczenia oraz sprawnością kierowania podlegającą mu służbą. Mimo wzorowych opinii za lata 1929–1930, wystawionych przez gen. bryg. Stefana Paślawskiego, dowódcę OK Nr VIII Toruń, nie zdecydowano się pozostawić go w służbie. W wieku zaledwie 47 lat musiał pożegnać się z ukochanym wojskiem, któremu poświęcił najlepsze lata swojego życia, a nawet swoje życie osobiste, rodzinę. Od sierpnia 1931 r. pozostawiony w dyspozycji dowódcy OK nr VIII. Zamieszkał w Warszawie przy ul. Brackiej 8. W tym czasie prowadzono wobec niego postępowanie rewizyjno-lekarskie, w wyniku którego stwierdzono zupełną i trwałą niezdolność do służby wojskowej⁴⁶.

W ogólnej ocenie za lata 1921–1931 znalazły się jedynie pozytywne sformułowania: wybitny, bardzo dobry oficer o wybitnej wartości służbowej i doświadczeniu bojowym, w służbie wykazał duże zdolności, posiada bardzo dobre wiadomości fachowe i ogólnowojskowe, dzięki czemu w sytuacjach taktycznych orientuje się bardzo dobrze, decyduje się szybko, był wybitnym dowódcą pułku i potrafi bardzo dobrze spełniać swe obowiązki i na wyższych stanowiskach.

Po przejściu w stan spoczynku ze względów zdrowotnych z dniem 31 grudnia 1931 r. pełnił funkcję administratora (zarządcy) Oficerskiego Domu Wypoczynkowego w Cetniewie (1932–1934)⁴⁷. Następnie przez prawie dwa lata pozostawał bez dodatkowego zajęcia. Od 1 października 1936 r. (choć w dokumentach

⁴⁵ A. Jędrzejewska, *Rok jubileuszowy dziesięciolecia łódzkiego 28 pułku Strzelców Kaniowskich*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2011, t. XII, cz. 2, s. 139–143.

⁴⁶ Dziennik Personalny MSWojsk, nr 7 z 22 III 1929, s. 100; Orzeczenie Komisji wojskowo-lekarskiej OK Nr I z 12 X 1931 r., Warszawa 5 XI 1931, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.

⁴⁷ Arkusz Ewidencji Personalnej, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. II.56.313, k. 5; Pismo DOK Nr VIII Toruń z 12 X 1932 r., *ibidem*, sygn. AP 9970, b.p.; J. Zagdańska, *Sezonne oficerskie domy wypoczynkowe w II Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2015, nr 4, s. 36–42.

widnieje błędna data roczna 1939) sprawował funkcję nadzorcy w Wojewódzkim Biurze ds. Finansowo-Rolnych w Toruniu, występując często jako przedstawiciel pomorskiego urzędu wojewódzkiego w sprawach upadłościowych czy postępowań układowych⁴⁸. Dostosował się zatem do zupełnie nowej dla niego sytuacji życiowej, podejmując się zajęć daleko odbiegających od jego wykształcenia i zdobytego doświadczenia.

Udzielał się również społecznie, pełniąc od 1935 r. funkcję wiceprezesa, a następnie prezesa Związku Oficerów Stanu Spoczynku DOK Nr VIII Toruń. Miał również stać na czele sekcji kulturalno-oświatowej Zarządu Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny. Taką informację podają zachowane dokumenty personalne pułkownika. Wydaje się jednak, że był to zarząd okręgu pomorskiego. Zgodnie z literaturą zajmowane przez niego stanowisko funkcjonowało w strukturze Federacji od połowy lat trzydziestych XX w. Być może był nawet pierwszym kierownikiem Wydziału Kulturalno-Społecznego, jak zgodnie z przyjętą nomenklaturą powinno się nazywać zajmowane przez W. Konczakowskiego stanowisko. Za swoją pracę społeczną odznaczony został w 1939 r. Złotym Krzyżem Zasługi po raz drugi⁴⁹.

We wrześniu 1939 r. próbował zgłosić się do wojska w Biurze Personalnym MSWojsk, ale nie udało mu się zrealizować swojego zamiaru. W dniu 18 września przekroczył granicę polsko-węgierską i został internowany w m. Eger. O pobycie pułkownika w obozie dla internowanych brak niestety informacji. Z zapisów w ewidencji powojennej możemy się jedynie domyślać, że rozpoczął wówczas naukę języka angielskiego⁵⁰. W styczniu 1945 r. przekazany stronie niemieckiej, spędził w obozach jenieckich na terenie Austrii i Niemiec ostatnie miesiące konfliktu (niestety brak bliższych informacji na temat konkretnych lokalizacji obozów, w których przebywał). Po zakończeniu wojny powrócił do Polski, gdzie odnalazł swoją rodzinę i osiadł w Toruniu. Według relacji żony miał otrzymać stanowisko wykładowcy w Szkole Podchorążych Artylerii w Toruniu. Naturalnie małżonka pułkownika użyła przedwojennej nazwy instytucji, która od 1945 r. nazywała się Oficerska Szkoła Artylerii nr 2. Nie udało się niestety potwierdzić informacji o zatrudnieniu W. Konczakowskiego w charakterze wykładowcy w toruńskiej szkole artylerii. Nawet jeśli przyjąć, że jest ona prawdziwa, to służba w tzw. ludowym Wojsku Polskim

⁴⁸ „Gazeta Pomorska”, 27 I 1939 [nr 23 AB, s. 9]; Arkusz Ewidencji Personalnej, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. II.56.313, k. 2.

⁴⁹ A. Niewęgłowska, *Federacja Polskich Związków Obrońców Ojczyzny (1928–1939)*, Warszawa 2011, s. 146; Arkusz Ewidencji Personalnej, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. II.56.313, k. 1, 5.

⁵⁰ Arkusz Ewidencji Personalnej, CAW WBH, Konczakowski Witold, II.56.313, b.d., k. 1.

plk. W. Konczakowskiego nie trwała długo. W wieku zaledwie 64 lat zmarł 5 września 1948 r. w Toruniu, gdzie został pochowany na Cmentarzu Garnizonowym⁵¹.

W Wojsku Polskim odznaczony został Krzyżem Walcznych, dwukrotnie Złotym Krzyżem Zasługi (za zasługi na polu wyszkolenia wojska) w 1930 i 1939 r.⁵², Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918–1921 i Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości w 1928 r. W 1927 r. gen. bryg. Rudolf Prich przedstawił go do odznaczenia Orderem Odrodzenia Polski ze względu na zasługi organizacyjne i wybitne dowodzenie pułkiem, jednak bezskutecznie⁵³.

Życie prywatne pułkownika kryje przed historykiem wiele tajemnic. Nie jest to żadna niespodzianka, ponieważ opisując biografie wojskowych, opieramy się najczęściej na dokumentach wytworzonych przez armię, w których rodzina oficera jest zazwyczaj jednozdaniowym dopiskiem w odpowiedniej rubryce formularza. W tym konkretnym wypadku właśnie zachowane ewidencje personalne rzucają światło na zaskakująco bogate i burzliwe życie osobiste W. Konczakowskiego. W biogramie pułkownika pióra Lecha Mastalskiego znajduje się lakoniczna informacja o zawarciu związku małżeńskiego z Marią z Tatarskich⁵⁴. Z dokumentów archiwalnych dowiadujemy się, że ślub miał miejsce 5 listopada 1921 r. w warszawskiej parafii św. Jadwigi. Wybranką trzydziestosiedmioletniego wówczas podpułkownika była osiemnastoletnia córka Walerego i Aleksandry⁵⁵ z Ciemierzyńskich, zamieszkała wraz z matką przy ul. Modlińskiej 26 w Warszawie. Jej ojciec w stopniu kapitana służył w Oddziałach Kierownictwa Transportów Wojskowych Warszawa, matka uczyła w szkole kolejowej w stolicy.

Literatura dotycząca zawierania małżeństw przez oficerów przedwrześniowego Wojska Polskiego jest dosyć bogata⁵⁶, dlatego w tym miejscu wystarczy podkreślić, że pokonanie wszystkich formalnych przeszkód (narzeczona musiała wykazać się m.in. „świadectwem moralności” przedstawianym przez odpowiedni dla jej miejsca zamieszkania komisariat policji państwowej, a narzeczony lekarskim zaświadczeniem,

⁵¹ Akta paszportowe: Józefa Janina Konczakowska, zd. Sankiewicz, Archiwum Oddziałowe Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku [dalej: AIPN Gd], sygn. 644/7034; Arkusz Ewidencji Personalnej, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. II.56.313, k. 5.

⁵² Karta ewidencyjna, b.d., CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.; Arkusz Ewidencji Personalnej, *ibidem*, sygn. II.56.313, k. 1; Dziennik Personalny MSWojsk, nr 6 z 18 III 1930, s. 77.

⁵³ [Wyciąg z ewidencji], b.d., CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.

⁵⁴ Autorowi tego biogramu w nazwisko panińskie żony pułkownika wkradła się literówka: zamiast Tatarska winno być Tatarska (L. Mastalski, *Kadra dowódcza 7 Dywizji Piechoty 1919–1939. Słownik biograficzny*, Częstochowa 2014, s. 221).

⁵⁵ W zachowanych dokumentach figuruje także jako Olga.

⁵⁶ M.in. F. Kusiak, *Życie codzienne oficerów Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1992, s. 55; B. Kruszyński, *Kariery oficerów w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2011, s. 389–403.

że nie choruje na przypadłości weneryczne) nie gwarantowało szczęścia młodej parze. Na pewno ślub dowódcy pułku był wielkim wydarzeniem w jednostce.

Niestety małżeństwo Witolda i Marii nie było udane. Wspomniany kpt. K. Kozicz rzucił nieco światła na problemy małżonków Konczakowskich:

niepotrzebnie poślubił dwa razy młodszą od siebie pannę – maszynistkę z Departamentu Artylerii MSWojsk. Małżeństwo to fatalnie odbiło się w przyszłości na całej jego karierze służbowej [...] na jego zdrowiu odbić się musiały dramatyczne wydarzenia, które przeżywać mu było sądzone u boku nadobnej, ale lekkomyślnej połowicy, która obarczyła go teściową i szwagierką będących na jego utrzymaniu⁵⁷.

Jednym z oficjalnych powodów rozpadu małżeństwa był brak potomstwa (być może niebagatelną rolę odegrała także duża różnica wieku między małżonkami). Ostatecznie po dziesięciu latach od wypowiedzenia sakramentalnego „tak”, pułkownik złożył wniosek do Sądu Biskupiego o uznanie nieważności małżeństwa, które orzeczone zostało 23 czerwca 1931 r.⁵⁸

Osoba małżonki dowódcy pułku związana jest również z powstaniem orkiestry pułkowej. To właśnie ona miała wykazać się inicjatywą jej powołania. Znacznie młodszą od swojego męża i lubiącą tańczyć miała wyrazić opinię, że „Prawdziwa, elegancka zabawa może odbywać się tylko przy dźwiękach orkiestry wojskowej”⁵⁹. Chociaż więc etat pułku nie przewidywał istnienia orkiestry, takowa przy niebagatelnym udziale pani pułkownikowej powstała w 1922 r.

Koniec burzliwych perypetii osobistych W. Konczakowskiego zbiegł się z zakończeniem służby w armii. W ten sposób na początku lat trzydziestych XX w. rozpoczął on zupełnie nowy rozdział w swoim życiu. Prawdopodobnie jednak nie było to jego pierwsze małżeństwo. W znajdujących się w Centralnym Archiwum Wojskowym aktach personalnych pułkownika napotykamy wyciąg z przebiegu służby w byłej armii carskiej. W rubryce jedenastej dotyczącej stanu cywilnego znajduje się informacja, że był żonaty z pochodzącą z majątku ziemskiego w guberni chersońskiej Anną Masło (Масло), córką artylerzysty, generała majora Apolla Masło (Аполлон Масло), późniejszego dowódcy w „białej” armii admirała Aleksandra Kołczaka. Z tego związku miała urodzić się 28 sierpnia 1918 r. dziewczynka o imieniu Kira (w dokumentach zapisano, że żona i córka były wyznania prawosławnego)⁶⁰.

⁵⁷ Cyt. za: W. Jarno, A. Kuprianis, *op. cit.*, s. 158.

⁵⁸ Zaświadczenie Komisariatu XVIII Policji Państwowej w Warszawie, 1 VII 1921, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.; Odpis wyroku Sądu Biskupiego Lubelskiego, Lublin 5 X 1931, *ibidem*, b.p.

⁵⁹ Cyt. za: W. Jarno, A. Kuprianis, *op. cit.*, s. 333.

⁶⁰ Послужной список, 1918, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. AP 9970, b.p.

Jest to jedyny zapis podający takie informacje. W wypełnianych w okresie międzywojennym dokumentach pułkownik ani razu nie wspomniał, że w okresie „rosyjskim” swojego życia był żonaty.

Mimo złych doświadczeń, w 1933 r. ożenił się ponownie. Ślub odbył się 7 maja w Aleksandrowie Kujawskim. Wybranką była Józefa Janina Pitigoi z d. Sankiewicz (ur. 19 marca 1900 r. w m. Straszyn w Rosji, obecnie Mołdawia), która miała dwie córki z poprzedniego związku z obywatelem rumuńskim Michałem Pitigoi. Po śmierci męża w 1932 r. przyjechała z dziećmi do Polski. W Toruniu mieszkała jej matka i rodzeństwo (ojciec zmarł w 1922 r.) i tutaj właśnie poznała płk. w st. sp. W. Konczakowskiego, jak sama o nim napisała: emeryta.

Po wybuchu II wojny światowej wyjechała z córkami do rodziny swojego pierwszego męża w Rumunii. Pracowała tam, prowadząc w Bukareszcie dom dla studentek z Polski⁶¹. W tym czasie starsza pasierbica pułkownika, Janina (ur. 7 VI 1920), wyszła za mąż i wyjechała do Francji. Po 1945 r. mieszkała w Londynie, być może dotarła tam wraz z małżonkiem po upadku Francji w 1940 r. Młodsza Eugenia (ur. 13 XI 1923) w czasie wojny pozostawała przy matce. Kobiety przeniosły się w 1940 r. na Węgry, gdzie na internowaniu przebywał płk W. Konczakowski. Józefa zarabiała na utrzymanie, prowadząc kuchnię dla przebywających tam Polaków. Niestety pod koniec wojny, po przewrocie dokonanych przez węgierskich faszystów w 1944 r., rozpoczęły się prześladowania polskich obywateli. Wówczas to nie tylko Witold przekazany został w niemieckie ręce i przeniesiony do obozu jenieckiego w Rzeszy, ale również Eugenia trafiła na roboty do Niemiec.

Po zakończeniu wojny Józefa nie miała żadnych wiadomości o losach swoich najbliższych. Zdecydowała się na powrót do Polski, w nadziei na połączenie się z rodziną. W Toruniu spotkała się ponownie z mężem, niestety nie miała żadnych informacji o córkach. Dopiero po śmierci Witolda dowiedziała się, że obie żyją. Już zamężna Eugenia zamieszkała w Buenos Aires, a Janina urządziła się w stolicy Wielkiej Brytanii. Ciężkie warunki bytowe, pogarszający się stan zdrowia (chorowała na gruźlicę) i samotność skłoniły Józefę do decyzji o emigracji. W 1956 wyjechała na stałe do córki do Wielkiej Brytanii. Latem 1980 r. odwiedziła ją tam siedemdziesięcioośmioletnia siostra Bronisława, po mężu Wilanowicz⁶².

⁶¹ Szerzej na temat Polaków studiujących w Rumunii podczas II wojny światowej *vide*: T. Dubicki, *Studenci polscy w Rumunii w latach 1939–1945*, „Przegląd Historyczny” 1990, t. LXXXI, z. 1–2, s. 167–178.

⁶² Akta paszportowe: Józefa Janina Konczakowska, zd. Sankiewicz, AIPNGd, sygn. 644/7034; Kartoteka wyjazdów stałych i czasowych za granicę w ramach łączenia rodzin b. WUds.BP/KWMO w Gdańsku, b.d., *ibidem*, sygn. 0064/3, k. 2348; Arkusz Ewidencji Personalnej, CAW WBH, Konczakowski Witold, sygn. II.56.313, k. 1.

Bibliografia (Bibliography)

Źródła archiwalne

Archiwum Oddziałowe Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku [AIPN Gd]

sygn. 644/7034; 0064/3

Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego

4. pułk artylerii ciężkiej, sygn. I.322.51.6; I.322.51.8

Konczakowski Witold AP 9970; II.56.313

Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce

Referat Personalny GISZ, sygn. 701-001-119-189

Źródła drukowane

Dziennik Personalny MSWojsk, nr 31 z 9 VIII 1926; nr 7 z 22 III 1929; nr 6 z 18 III 1930.

Rocznik Oficerski 1923, Warszawa 1923.

Wykaz oficerów, którzy nadesłali swe karty kwalifikacyjne, do Wydziału prac przygotowawczych, dla Komisji Weryfikacyjnej przy Departamencie Personalnym Ministerstwa Spraw Wojskowych, Warszawa 1920.

Zmiany personalne w garnizonie toruńskim, „Przegląd Pomorski. Dziennik Chełmżyński”, 4 IV 1929.

Prasa

„Gazeta Kielecka” 1921.

„Gazeta Pomorska” 1939.

Opracowania

Bagiński H., *Wojsko Polskie na Wschodzie 1914–1920*, Warszawa 1990.

Banaszek T., *Koszary przy ulicy Wrzosowej w Kielcach*, „Świętokrzyskie” 2017, nr 20(24), s. 48–49.

Czernielewski K., Jarno W., *Garnizon łódzki Wojska Polskiego w latach 1918–1939*, Toruń 2008.

Dubicki T., *Studenci polscy w Rumunii w latach 1939–1945*, „Przegląd Historyczny” 1990, t. LXXXI, z. 1–2, s. 167–178.

Furier A., *Polska aktywność polityczna i wojskowa na Kaukazie w XIX wieku*, [w:] *Z badań nad historią i współczesnością Rosji, Azji Centralnej i Kaukazu*, red. T. Bodio, J. Marszałek-Kawa, Toruń 2019, s. 217–244.

- Jarno W., *Garnizon Wojska Polskiego w Tomaszowie Mazowieckim w latach 1918–1939*, Łódź 2019. <https://doi.org/10.18778/8142-245-1>
- Jarno W., Kuprianis A., *4 Pułk Artylerii Ciężkiej w latach 1921–1939*, Łódź–Warszawa 2023.
- Jaskulski W., *Komendanci Obozu Szkolnego Artylerii/Centrum Wyszczolenia Artylerii (1922–1927–1939)*. *Zarys biografii*, Toruń 2012.
- Jaskulski W., *Pułkownik Józef Korycki (1885–1954). Biografia tatarskiego artylerzysty*, Wrocław 2021.
- Jędrzejewska A., *Rok jubileuszowy dziesięciolecia łódzkiego 28 pułku Strzelców Kaniowskich*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2011, t. XII, cz. 2, s. 137–152.
- Kruszyński B., *Kariery oficerów w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2011.
- Kuprianis A., *Łódzka 4 Grupa Artylerii w latach 1929–1939*, Łódź 2010.
- Kusiak F., *Życie codzienne oficerów Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1992.
- Lech Z., *Kaukaska brygada wojsk polskich*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1988, R. XXXII, nr 3, s. 169–175.
- Mastalski L., *7 Dywizja Piechoty w latach 1918–1939*, Częstochowa 2012.
- Mastalski L., *Kadra dowódcza 7 Dywizji Piechoty 1919–1939. Słownik biograficzny*, Częstochowa 2014.
- Mądzik M., *Polskie formacje wojskowe na Kaukazie w latach 1917–1918*, [w:] *Polonia i odbudowa państwa polskiego w 1918 roku*, red. W. Śladkowski, Lublin–Warszawa 1991, s. 140–153.
- Niewęglowska A., *Federacja Polskich Związków Obrońców Ojczyzny (1928–1939)*, Warszawa 2011.
- Piwnicki G., *Polscy żołnierze armii carskiej w dziewiętnastowiecznej Armenii*, [w:] *Z badań nad historią i współczesnością Rosji, Azji Centralnej i Kaukazu*, red. T. Bodio, J. Marszałek-Kawa, Toruń 2019, s. 245–270.
- Sikora M., *2. pułk artylerii lekkiej Legionów (1919–1939)*, Tarnowskie Góry 2023.
- Studia taktyczne z historii wojen polskich 1918–21*, t. VII (*Nad Bugiem. Walki osłonowe 7 Dywizji Piechoty 5 sierpień – 11 wrzesień 1920*), oprac. S. Borowiec, Warszawa 1925.
- Zagdańska J., *Sezonowe oficerskie domy wypoczynkowe w II Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2015, nr 4, s. 27–50.

Netografia

- Кончаковский Витольд Матеевич*, https://www.ria1914.info/index.php/Кончаковский_Витольд_Матеевич (dostęp: 26 VI 2023).
- Kulik M., *Polacy na petersburskich uczelniach wojskowych*, http://www.polskipetersburg.pl/images/upload/biblioteka/Polacy_na_petersburskich_uczelniach_wojskowych_Mariusz_Kulik.pdf (dostęp: 12 VI 2023).

Notka o autorze

Dr Artur Kuprianis – historyk, doktor nauk humanistycznych, pracownik Oddziałowego Biura Badań Historycznych Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi. Autor książek: *General brygady Czesław Młot-Fijałkowski (1892–1944)* (Warszawa 2004); *Łódzka 4 Grupa Artylerii w latach 1929–1939* (Łódź 2010).

Zainteresowania naukowe: historia wojskowości XX w., dzieje Drugiej Rzeczypospolitej, historia Łodzi i regionu w XX w.

artur.kuprianis@ipn.gov.pl

